

ARCHIEF VAN EN OVER OOSTENDE

door Dr. J. MERTENS

De steden vormen, evenals onze gemeenten, autonome administratieve entiteiten, wat betekent dat de gemeenteoverheid, voor zover de wet haar beslissingsmacht niet beperkt, en behoudens de controle van de hogere overheid (bij voorbeeld : provincie, ministerie van Binnenlandse Zaken), al wat van gemeentelijk belang is, regelt (1).

Uit hoofde van dit principe hebben de gemeenten het recht om, binnen de perken van de vigerende wetgeving, de bewaring van hun archief zelf te verzekeren. Omwille van de grote bergings-, onderhouds- en klasseringskosten schieten heel wat gemeenten en steden tekort inzake zorg voor hun archief. Alleen (heel) grote steden kunnen hun archief onder de vereiste voorwaarden bewaren. Meer progressieve gemeentebesturen beslissen dan ook gewoonlijk tot het in bewaring geven van hun archivalia aan het Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën (2), waar de bewaring onder de beste voorwaarden wordt gewaarborgd volgens de (te beperkte) mogelijkheden door de huidige materiële situatie en de huidige personeelsbezetting geboden.

Andere, kleinere steden en gemeenten wensen ermee verder te gaan hun archief zelf te bewaren. Uit hoofde van de gemeentelijke autonomie wordt, zoals gezegd, hun dit recht niet ontnomen. De situatie is voor die gevallen echter vaak betreurenswaardig te noemen. Veelal wordt het archief, weinig verzorgd, in een zolder, kelder of andere bergruimte weggeborgen, juist voldoende om aan de wettelijke voorschriften te voldoen, terwijl het beheer ervan toevertrouwd is aan een niet gespecialiseerde gemeentebediende, aan wie, behalve de zorg voor het archief, dikwijls (lees, behoudens de enkele uitzondering : altijd) ook nog andere taken opgedragen zijn. Voor hem kan het archief dan ook slechts een lastpost zijn, waarbij, in het beste geval, slechts mag verondersteld worden dat hij het onmiddellijke beheer met de nodige ambtelijke zorg zal waarnemen.

(1) Zie A. MAST, *Overzicht van het Belgisch Administratief Recht*. Gent, Story-Scientia, 1968 (3e uitg.) blz. 254.

(2) België bezit een (te beknopte) archiefwet van 24 juni 1955 (Staatsblad 12 augustus 1955).

Het lijkt ons niet onmogelijk dat aan het K.B. van 28 november 1963, tot oprichting van archiefdepots in de gemeenten die met de Minister van Nat. Opvoeding en Cultuur een overeenkomst gesloten hebben, waarbij de lokalen die nodig zijn voor het neerleggen en inzien van archiefstukken ter beschikking gesteld worden van het Algemeen Rijksarchief, de impliciete en misschien zelfs onbewuste bedoeling aan het plaatselijke archief een betere bewaring te helpen verzekeren mede ten grondslag zou hebben gelegen.

Is het dus wellicht te optimistisch voor de kleine steden te veronderstellen dat het archief bestendig wordt verzorgd en toegankelijk gesteld, bij de huidige vorming en aantal hiervoor ter beschikking gestelde personeelsleden, dan loopt men met de huidige vlucht van de culturele aangelegenheden toch een ernstige kans dat het archief in het geheel van de culturele politiek een steeds belangrijker schakel zal gaan worden. Waar ook het archief aanwezig is, tot het verwezenlijken van dergelijke politiek, blijft, zowel op rijks-, provinciaal als gemeentelijk vlak, een drastische uitbreiding van gekwalificeerd personeel geboden.

Voor de stad Oostende stelt dergelijk probleem zich evenwel niet! Het archief bestaat niet: alles verbrandde in mei 1940. Wat is nu « alles »? Er bestaan verschillende mogelijkheden dit na te gaan.

Het Oostendse archief was reeds verschillende keren op het nippertje aan de vernieling door oorlogsgeweld ontsnapt. De kans op destructie was bijzonder groot geweest tijdens het zo bekende beleg van Oostende (3) bij de aanvang van de zeventiende eeuw. Toen was het echter naar Zeeland (Vlissingen en Middelburg) overgebracht. Ook de beschieting van 1706 kon het archief overleven, terwijl op het einde van de eeuw, bij de Franse inval, het archief voor een tweede keer een reis naar Zeeland maakte (4).

Behalve de kans op vernieling door de krijgsverrichtingen, was het gevaar voor destructie door de Franse Revolutionaire legers niet denkbeeldig. Zij hebben heel wat in hun ogen nutteloos archief laten vernietigen, maar voor het stedelijke archief legden zij, in tegenstelling met wat het kerkelijke en heerlijkheidsarchief betreft, veeleer zorg dan vernielzucht aan de dag. Aan hen hebben wij in alle geval twee belangrijke overzichten van het Oostendse archief te danken. Dit omvatte toen 123 dozen met 15.661 stukken, 523 registers, 2931 farden, 300 rekeningen en 40 delen plakaten (5). Voor wie een meer gedetailleerde beschrijving van de inhoud van al deze eenheden wenst, kunnen wij verwijzen naar het rapport dat enkele jaren tevoren door P.B. Verhulst en F. Goudeuseune werd opgesteld en dat in 1843 werd gepubliceerd (6). We vermelden hieruit: een cartularium (7), de resolutieboeken van de stad over de jaren 1606-1794, ten getale van 55, evenveel registers van « vererving » en renten voor de jaren 1638-1784, 8 poortersboeken (1641-1795), 52 registers van transporten, borgstellingen en opdrachten (1605-1796), Ferieboeken, Staten van goederen, rekeningen vanaf 1636 en vele bijzondere rekeningen, notariële akten, vele brieven, octrooien en decreten met betrekking tot de versterking en militaire aangelegenheden, tot de haven en dijken, het loodswezen, handel en scheepvaart, tot de visserij.

---

(3) E. VLIETINCK, *Het oude Oostende en zijne Driejarige Belegering (1601-1604)*, Oostende, 1897.

(4) F. EDEBAU, *Geschiedenis van de stadsbibliotheek van Oostende*, Antwerpen, De Sikkels, 1944, blz. 49-50.

(5) Rijksarchief Brugge, Brugse Vrije, registers 15.797.

(6) X. DE COENE, *Etat des archives de la Flandre occidentale sous l'empire français*, Annales de la Société d'Emulation Bruges 2e série, t.I (1843), blz. 227-272.

(7) Dit cartularium werd uitgegeven door E. Vlietinck, *Cartulaire d'Ostende, 1267-1577*. Antwerpen, 1910.

Bovendien waren er nog civiele en criminele informaties en sententies, maar voor deze reeksen is nog heel wat bewaard gebleven op het Rijksarchief te Brugge. Ook voor wat de Vrije Schippers te Oostende betreft zijn dokumenten in voornoemd depot bewaard, hoewel zij niet dezelfde lijken als diegene, die in het rapport van Verhulst en Goudeseune voorkomen (8).

Wij weten dat de stad in de 19e eeuw maar heel weinig zorg aan haar archief besteedde, vermits de bibliothecaris-archivaris, terzelfdertijd inspecteur der baden (!) was, functie die hem nagenoeg gedurende acht maanden per jaar in beslag nam.

De oorlog 1914-1918 bracht het archief in de kelders van het Stadhuis door, blijkbaar zonder al te groot verlies, maar toch kan men getuigen dat na de oorlog, toen de stukken opnieuw naar de zolders waren gebracht, « deze tot in 1925 in een onbeschrijflijken warboel op den zolder bleven liggen ». (9)

In dat jaar werd de toenmalige bibliothecaris, Carlo Loontjens, tot archivaris benoemd. Hij liet, om het te ordenen, gans het oud archief naar het lokaal van zijn werkzaamheden, de bibliotheek, overbrengen. Later werd hierbij nog het archief tot 1832 gevoegd, zodat aan de vooravond van de tweede wereldoorlog de situatie er als volgt uitzag : het archief, van de oudste tijden tot 1832, bevond zich in de stadsbibliotheek en het meer recent archief werd bewaard op het stadhuis.

Toen had het drama plaats : « van zondag 19 mei af werd de stad bijna ononderbroken dag en nacht gebombardeerd, alle kwartieren werden bestookt en hadden te lijden... Het grote drama in deze teistering was zeker, zoals we reeds hoger deden uitschijnen, de brand van het stadhuis en de stadsbibliotheek in den nacht van 27 op 28 Mei 1940 ». (10)

Het verslag van de stad laat uitschijnen dat de ramp zo plotseling was en zulke grote omvang had, dat geen enkele maatregel bij machte kon zijn of had kunnen zijn om deze vernieling te voorkomen en het kan best zijn dat dit inderdaad zo was. Toch klinken de bewoordingen van de circulaire van de provinciegouverneur van West-Vlaanderen a.i., M. Bulckaert, als een nauwelijks verholen verwijt waar men leest : « De geweldige gebeurtenissen die wij beleven, hebben maar al te duidelijk bewezen dat geen ijzmaatregelen baten wanneer niet ordelijk gewerkt wordt. Vele archiefstukken zouden in Mei jl. van vernieling gered geweest zijn, waren zij bijtijds in veiligheid gebracht geweest of, zooals zoo dikwijls werd gevraagd, naar het Rijksarchiefdepot overgemaakt » (11).

Wat er ook van zij, het is duidelijk dat deze vernieling voor het cultureel patrimonium van de stad een aderlating van belang is geweest. Inderdaad,

---

(8) Vergelijk Rijksarchief Brugge, Brugse Vrije, registers 17.233-17.243 en X. De Coene, *op. cit.*, blz. 252.

(9) F. EDEBAU, *op. cit.*, blz. 51.

(10) Verslag over de administratieve werkzaamheden (van de) Stad Oostende tijdens het jaar 1940, blz. 4-5, geciteerd door F. Edebau, *op. cit.*, blz. 99-101.

(11) *Bestuursmemoriaal van de provincie West-Vlaanderen*, 181e deel, gewoon gedeelte, 1941, blz. 281.

het archief weerspiegelt als het volledig en goed bewaard is, op ieder ogenblik het gehele leven van de (stedelijke) gemeenschap in al haar aspecten. Denken wij maar aan wat heden in het (gemeentelijk) archief zijn neerslag krijgt : het politieke leven (gemeenteraadszittingen, beraadslagingen van het college van burgemeester en schepenen, enz.), het financieel en fiscaal leven, het handels- en economisch leven, de culturele structuur (onderwijs, verenigingen), het ontspanningsleven, de infrastructuur (wegen, waterlopen, riolering, TV-distributie), de demografie (bevolkingsbeweging en bevolkingsstructuur) enz.

Ook in het verleden kwamen al deze aspecten aan bod. Weliswaar kwam op sommige punten de rol van de gemeente minder tot haar recht, op andere wellicht meer. Vanzelfsprekend bleef slechts zelden (lees : nooit) de volledige dokumentatie hieromtrent bewaard en voor Oostende ging, zoals gezegd, (vrijwel) alles teniet.

Is het in zulk geval onmogelijk nog iets over het verleden van de stad te weten te komen ? Zeker niet !

Om te beginnen is er de historische literatuur met betrekking tot Oostende, die, hoewel niet zeer rijk, toch ook weer niet als volledig onbestaand kan worden beschouwd (12). Maar boven alles is er de ontzaglijke massa nog ongebruikt, en dikwijls onbekend, historisch bronnenmateriaal. Een stad heeft immers wel haar eigen archief, maar dit impliceert in genen dele dat ze geïsoleerd van de buitenwereld leeft. Zij heeft integendeel betrekkingen met nationale en regionale (ministeries, provincie, arrondissement en meer recent intercommunale en binnenkort wellicht agglomeratie- en federatiebestuur) instanties, waar zij sporen van haar activiteit en bestaan nalaat. Het is dus goed mogelijk — wanneer het lokaal archief vernield is — aan de hand van stukken bewaard in het archief van instellingen, waarmee de stad in betrekking stond, toch nog een voldoende rijke dokumentatie te vinden om het leven van de stad (of gemeente) in het verleden wedersamentestellen.

Een uitstekend voorbeeld van de wijze waarop men kan tewerk gaan werd op dit stuk geleverd door J.M. Duvosquel (13). In zijn studie gaat de auteur uit van de vaststelling dat lokale of regionale historici er zich veelal toe beperken de ter plaatse gebleven bronnen te onderzoeken, hoewel deze dokumentatie vaak zeer fragmentarisch is. In dat geval vullen verspreide bronnen dikwijls de leemten van de lokale dokumentatie op gelukkige wijze aan. Voor Oostende kan van aanvulling geen sprake zijn. Wat voor andere lokaliteiten als aanvullende dokumentatie kan worden beschouwd, is hier het enige waarover men kan beschikken vermits de lokale bronnen (nagenoeg) vernield zijn (14).

- (12) J. BOWENS, *Nauwkeurige beschrijving... Oostende*. Brugge, 1792.
J. PASQUINI, *Histoire de la Ville d'Ostende et du port*. Oostende, 1843 en het deel over Oostende van de hand van D. Farasyn in *Belgische steden in reliëf*. Brussel, Pro Civitate, Hist. Uitg., reeks in-4°, blz. 139-162, kunnen hier als voorname werken worden geciteerd.
- (13) J.M. DUVOSQUEL, *Comines, ville de frontières, où comment trouver les sources de son passé à la lumière de la géographie historique*, in : Athénée Royal de Comines. XXVe Anniversaire 1945-1970. Comines, 1970, blz. 63-104.
- (14) Naar inlichtingen, enkele jaren geleden door ons ingewonnen, bezit de stad nog slechts enkele stukken, in omvang niet eens een strekkende meter.

Bij het opzoeken van dergelijke, in wezen tot vreemde archieffondsen behorende bronnen, kan de werkwijze van de heer Duvosquel als richtsnoer worden gebruikt. Vertrekkend van de administratieve geografie ging de auteur alle mogelijke banden met diverse administraties en instellingen na. Op een tiental jaren verzamelde hij aldus praktisch alle bronnenmateriaal voor de geschiedenis van Comines.

Ook voor Oostende moet iets dergelijks mogelijk zijn. Historisch en heuristisch is zulk werk tenvolle verantwoord en wenselijk. Het werk zal des te lichter vallen naarmate diegene, die het onderneemt een kenner van de instellingen en van de plaatselijke geschiedenis is. Hoewel wij noch het één noch het ander tot onze specialiteit rekenen, menen wij toch dat enige ervaring in het archief ons voldoende met de instellingen heeft vertrouwd gemaakt, om enkele gegevens te mogen naar voren brengen, die wellicht van enig nut konden zijn voor wie dergelijk onderzoek zou wensen te ondernemen.

Om de archiefstukken met betrekking tot Oostende vrij vlug weer te vinden volstaat het inderdaad het archief van die instellingen te onderzoeken, waaronder Oostende ressorteerde of waarmee de stad rechtstreekse betrekkingen onderhield. Dit is, zolang het graafschap Vlaanderen een afzonderlijke entiteit vormde, het archief van dit graafschap, het archief van de centrale instellingen vanaf het ogenblik dat onze vorstendommen in een persoonlijke unie onder het bewind van één dynastie stonden, de kasselrij waarbinnen de stad — hoewel volledig onafhankelijk van dit organisme — gelegen was. Archiefdepots die aldus in aanmerking komen zijn : Brussel, Rijsel (Rekenkamers en oorkonden), Gent (Oorkonden van de graven van Vlaanderen, Raad van Vlaanderen, Staten van Vlaanderen), Brussel (bij voorbeeld : Raad van Financiën), Brugge (bij voorbeeld : notariaat).

Het groot belang dat de kerkelijke administratie vroeger bezat, alsmede de sterke organisatie van deze instellingen, brengen mee dat voor Oostende een aantal bescheiden te vinden zijn in de kerkelijke archieven en meer bepaald in de archieven van die bisdommen, waartoe Oostende heeft behoord (Doornik tot 1559 ; Brugge tot 1801 ; Gent tot 1834 en dan opnieuw Brugge).

Ook komt het bij uitzondering wel voor dat lokaal niet stedelijk archief uit het Ancien Regime werd bewaard (15).

Voor de Franse periode uit onze geschiedenis zijn stukken met betrekking tot Oostende te vinden in sommige reeksen van de Archives Nationales te Parijs (16), in het archief van de administratie van het Leiedepartement te Brugge (17). Evenzo kan voor andere tijdvakken naar de nationale

(15) Zo is voor Oostende het archief van de kerkfabriek van SS. Petrus en Paulus bewaard gebleven. Het werd echter op zijn beurt zeer zwaar gehavend in de storm van 1 februari 1953. Later werd het gedeponneerd op het Rijksarchief te Brugge en geïnventariseerd in *Rijksarchief Brugge. Inventarissen van archieven van Kerkfabrieken*. Deel VI. Brussel 1969, blz. 33-37.

(16) Men zie bij voorbeeld de publikatie van J. VERHELST, De « Archives Nationales » te Parijs. *Dokumenten betreffende de Leie- en Schelvedepartementen in de reeksen C. en F. 1789-1815*, in Handelingen van de Kon. Commissie voor Geschiedenis, CXXXV, 1969, blz. 1-70.

(17) J. DE SMET, *Inventaris van het archief van de Franse hoofdbesturen in West-Vlaanderen, 1794-1814*. Brussel, 1951.

archieven van andere landen (bij voorbeeld Spanje, Oostenrijk en Nederland) worden verwezen (18).

Voor de periode sedert de Onafhankelijkheid, moet vanzelfsprekend verwezen worden naar de archieven van verschillende ministeriële departementen, naar het archief van hun verschillende gewestelijke directies — Hypotheekbewaring, Registratie en Domeinen, Belastingkantoren, Koophandelsrechtbank (voor zover bewaard en niet meer ter administratie, ondergebracht in de Rijksarchieven te Brugge en/of Beveren-Waas), naar het provinciaal en arrondissementeel archief.

Zowel van administratief als van cultureel en historisch belang zijn de (oudste) stadsrekeningen. Zij zijn in een vrijwel volledige reeks bewaard op het Algemeen Rijksarchief te Brussel en klimmen op tot 1403. De oudste rekening werd gepubliceerd (19), zodat wij op zeer eenvoudige en gemakkelijke wijze de bovenstaande vooropstelling wat betreft het belang van de rekeningen kunnen nagaan. De jongste van de te Brussel bewaarde reeks rekeningen is van 1792-1793. Alles samen zijn er 341 volumes.

Een andere belangrijke reeks zijn de parochieregisters. Als wij het jaarverslag van VVF.-Kust nagaan, dan blijkt dat hun lokaal jaarlijks verschillende duizenden bezoeken totaliseert. Dit bewijst m.i. het socio-cultureel belang van dergelijke bronnen, want het zijn in hoofdzaak die bronnen die de aandacht van de zopas genoemde personen gaande houden.

Aan de vaststelling van dit socio-cultureel belang, kan, voor een geval als Oostende, de vraag naar de wenselijkheid van het in fotokopie ter plaatse beschikbaar stellen van sommige soorten bronnen worden gekoppeld. Vanzelfsprekend komt deze overweging slechts aan bod voor wat documenten met eerder beperkte omvang en van zeer courant gebruik betreft. Het is immers moeilijk denkbaar dat de rekeningen (naar schatting zowat 20.000 folio's of 40.000 blz.) zouden gereproduceerd worden, terwijl het anderzijds duidelijk is dat voor de personen, die om beroeps- of studieredenen zeer gespecialiseerde opzoekingen (historici, taalkundigen, advocaten, notarissen, economen, sociologen, architecten (20), meetkundigen-schatters en zelfs biologen) in archieven verrichten, evenmin het aanleggen van een collectie fotografische reproducties van het hun aanbelangende archief mogelijk is.

Wij willen hier nog even terugkomen op het historisch-demografisch belang van de parochieregisters, vooral voor een stad als Oostende waar het

-
- (18) De rijkdom van dit archief — ook voor Oostende — is enorm zoals blijkt uit : M. VAN DURME, *Les archives générales de Simancas et l'histoire de Belgique*. Brussel, Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 1964-1968, (totnogtoe) 3 delen, en uit J. RUWET, *Les archives et bibliothèques de Vienne et l'histoire de Belgique*. Brussel, Kon. Commissie voor Geschiedenis, 1956.
- (19) G. DEPT, *De oudste rekening van Oostende (1403-1404)*, in : *Handelingen van de « Société d'Emulation » te Brugge*, LXXV, 1932, blz. 180-217.
- (20) Het belang van de archieven voor de architectuur wordt in het licht gesteld door het feit dat dit archief op de dagorde komt tijdens het VIIe Internationaal archiefcongres in 1972 te Moskou.

extrogene demografische element steeds een belangrijke rol schijnt te hebben gespeeld.

Een laatste reeks dokumenten van groot belang voor de stad die zulke buitengewone urbanistische ontwikkeling heeft gekend willen wij hier nog aanhalen : kaarten en plans, historische bronnen, die niet alleen toelaten deze ontwikkeling uitstekend te volgen, maar die bovendien van nut kunnen zijn bij te nemen (administratieve) beslissingen met betrekking tot de verdere stadsontwikkeling. (21)

Wat ook het sociale, culturele, historische, administratieve of andere nut van het archief moge zijn, de eerste voorwaarden tot een eventueel gebruik is dat een inventaris van alles wat bewaard gebleven is ter beschikking van de gegadigden zou worden gesteld. Het samenstellen van dergelijke inventaris gaat het bestek en de bedoeling van onderhavige bijdrage ver te buiten. Steeds zal men verder kunnen gaan met aanvullingen voor stukken over Oostende, die op het eerste gezicht op de meest onwaarschijnlijke plaatsen kunnen aangetroffen worden, o.m. in familie-archief (22) en in rechterlijk archief (23).

Het verrichten van dergelijk werk is voor de historicus een boeiende onderneming, maar niet zomaar in een handomdraai te verwezenlijken. De onderneming blijft evenwel zinvol, ook uit louter historisch oogpunt, omdat het de basis moet zijn voor om 't even welke verantwoorde historische monografie over onze stad. Wie ook de auteur ervan zal zijn, het loont zeker de moeite de — uiteraard onvolledige — basis hiervoor te helpen leggen door het signaleren en samenbrengen van enkele belangrijke bronnenreeksen voor het Ancien Regime. Een meer exhaustief onderzoek zou vanzelfsprekend het volume van onderstaande beschrijvingen vele tientallen keren verveelvoudigen, echter niet, zo geloven wij, het bronnenmateriaal zelf, vermits wij hier pogen reeksen en geen geïsoleerde stukken aan te geven.

ENKELE ARCHIEFREKSEN MET BETREKKING TOT OOSTENDE ONDER HET ANCIEN REGIME

In de eerste plaats zijn er de archieven van de Rekenkamers te Brussel en te Rijsel bewaard. De meest eenvoudige en toch efficiënte weg voor gebruik loopt via het werk van M. Bruchet, *Archives Départementales du*

(21) Het mooiste voorbeeld van het gebruik van oude kaarten en plannen bij het uitvoeren van hedendaagse grote (haven)werken wordt gegeven door A. STERLING, *Oude geulen in de polders ten Noorden van Antwerpen*. Ministerie van Openbare Werken, Bruggen en Wegen. Bestuur der Waterwegen. Waterbouwkundig Laboratorium, Borgerhout-Antwerpen.

(22) Alleen bij wijze van voorbeeld worden hier geciteerd : A. VAN NIEUWENHUYSEN, *Inventaire des archives de la famille de Lalaing*. Brussel, 1970, nrs. 434 en 693. - M.R. THIELEMANS, *Inventaire des archives des familles d'Olmen de Poederlé*. Brussel, 1959, nr. 607.

(23) Bij voorbeeld in het archief van de Grote Raad van Mechelen, hoewel de behandeling van zaken voor dit hoogste beroepshof in de Nederlanden hier niets onwaarschijnlijks meer heeft. Men zie over daar uitgesproken sententies : J.Th. DE SMIDT, E.I. STRUBBE, J. VAN ROMPAEY en medewerkers, *Chronologische Lijsten van de geëxtendeerde Sententiën*. Brussel, 1966-1971, (totnogtoe) 2 delen.

Nord. Répertoire numérique. Série B. Chambre des Comptes de Lille, 2 fasc. Lille, 1921, en via de inventarissen van L.P. Gachard, A. Pinchart en H. Nélis, **Inventaire des archives des Chambres des Comptes**, 6 delen. Brussel, 1837-1931. (24)

Te Brussel zijn de grote reeksen : de baljuws- en de stadsrekeningen, respectievelijk over de jaren 1474-1791 en 1403, n.s.-1793, nrs. 14.310-14.324 en 37.239-37.580. Daarnaast zijn er evenwel nog kleinere reeksen : nrs. 27.693-27.702, steenweg Oostende - Wijnendale, 1768-1793 ; nrs. 29.914-29.936, konvooirecht, 1665-1701 ; nrs. 30.187-30.225, « va-tegeld » (tonnage), 1678-1713 en vrijwel talloze andere dokumenten met betrekking tot Oostende (tollen, granen, lastgelden, versterkingen, dijken, verbeurdverklaringen, havenwerken, enz.)

Dergelijke stukken vindt men eveneens in de serie B. van de Archives départementales du Nord te Rijsel terug, met opnieuw stukken met betrekking tot haven, verbeurdverklaringen, visserij, tolleren e.a.

Zeer belangrijk is de oorkondenverzameling van de Rekenkamers. Een aaneengesloten chartrier met betrekking tot Oostende vinden wij er weliswaar niet, maar in de reeks « Charters van de Rijselse Rekenkamer, Chartes de Flandre, 1e série », kortweg « Trésor de Flandre I » genoemd, alleen, zijn toch reeds tientallen oorkonden met rechtstreeks belang voor Oostende aan te wijzen.

Wie de geschiedenis van Oostende zou willen schrijven, mag niet voorbijgaan aan de archieffondsen van de Raad van State (inventaris : M.R. Thielemans, R. Petit en R. Boumans, **Inventaire des archives du Conseil d'Etat**. Brussel, 1954), de Raad van State en Audiëntie, de « Charters » bij de rekeningen der Audiëntie van Vlaanderen-Bourgondië te Rijsel (inventaris : H. Nélis, **Catalogue des chartes du sceau de l'Audience, I**. Brussel, 1915), eigenlijk een onderdeel van het Rekenkamerarchief en o.m. van belang in verband met de wetsvernieuwing van de stad.

Ook het archief van het Comité voor de Zeehandel, eigenlijk een onderdeel van de Secretarie van Staat van Oorlog (inventaris : J. Mees, **Inventaire des archives du comité du Commerce maritime**. Brussel, 1914), bevat enkele stukken met betrekking tot Oostende, terwijl wij met het citeren van de « Kamers van Koophandel », waarin nrs. 730-774 betrekking hebben op Oostende (jaar V-1876), en van het archief van het Bestuur van het « Zeewezen » het tijds kader van deze bijdrage reeds te buiten gaan, vermits zij uit de Franse Tijd of van jongere datum zijn. Zeer belangrijk is het archief van de Raad van Financierie, in 1531 samen met de Raad van State en de Geheime Raad door Karel V opgericht, met de ruimste financiële en economische bevoegdheid (inventaris : J. en P. Lefèvre, **Inventaire des archives du Conseil des Finances**, Gembloux, 1938), waarvan vele tientallen nummers vooral over de activiteit van het douanedepartement van de stad in de 18e eeuw (25) inlichten (nrs.

---

(24) Om het even wie opzoekingen onderneemt op het Algemeen Rijksarchief te Brussel, zal dit slechts met vrucht kunnen doen na raadpleging van : M. VAN HAEGENDOREN, *Het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Overzicht van de Fondsen en inventarissen*. Brussel, 1955 (tweetalig).

5842, 6311-6317 ; 6744-6758 ; 7004-7007 ; 7038 ; 7390 ; 7393 ; 7414), maar waarin wij ook inlichtingen over (bij voorbeeld) de zoutindustrie (nrs. 5247-5249) in de tweede helft van de 18e eeuw aantreffen (26). Over de geschiedenis van onze stad lichten ook de archieven van de Admiraliteitscolleges ons in (inventaris : J. Bolsée, **Inventaire des archives des conseils et sièges d'amirauté** in : **Inventaire divers**, Tongeren, 1932, blz. 147-216). (27)

Het archief van de instellingen, specifiek voor het graafschap Vlaanderen, is met uitzondering van de dokumenten van de Rekenkamers, op het Rijksarchief te Gent bewaard. Vanzelfsprekend zijn ook daar belangrijke stukken voorhanden o.m. in de grafelijke oorkondenverzameling(en) (inventaris : C. Wyffels, **Inventaris van de oorkonden der graven van Vlaanderen. Chronologisch gerangschikt supplement**. Gent (1958), in de oorkonden van de Staten van Vlaanderen (bij voorbeeld over vissersvaartuigen), en in het archief van de Raad van Vlaanderen, binnen het graafschap het hoogste gerechtshof (inventaris : J. Buntinx, **Inventaris van het archief van de Raad van Vlaanderen**. Brussel, 1964 e.v. - publikatie aan de gang, thans 5 delen verschenen).

Voor wat een bijzonder aspect van de Admiraliteit — de « aalmoezenarij », aan de Jezuïetenorde toevertrouwd — betreft : dit archief is bewaard op het Rijksarchief te Brugge. Dit brengt ons tot een ander belangrijk archief-depot voor Oostende.

Wij wezen reeds op de « Registers van het Brugse Vrije », waar vooral rechterlijk archief alsmede dokumenten met betrekking tot de binnenschippers, voor de 17e en 18e eeuw, onze aandacht verdienen. Ook de « liassen » van het Brugse Vrije zijn belangrijk o.m. voor grensgeschillen, wateringen, werken aan dijken, wegen en haven. Met uitzondering van enkele 17e eeuwse stukken, betreft hier archief uit de 18e eeuw.

Van uitzonderlijk groot belang voor het handels-, economisch en sociaal leven in de 18e eeuw zijn de notariële minuten, door notaris F.J. Van Caillie te Oostende gedeponeed in 1940, 1941 en 1945 ; zij klimmen op tot het einde van de 17e eeuw. Ook notaris Ghyoot deponede in 1944 de minuten waarvan hij houder was, maar in dit geval betreft het stukken uit de 19e eeuw. Het is duidelijk dat behalve de hier vermelde, ook de andere fondsen en reeksen (Kerkarchieven, Aanwinsten, e.a.) dienen te worden geraadpleegd.

Een andere rijke archiefbron, van uitzonderlijk belang voor de kennis van de stadsontwikkeling, zijn, zoals gezegd, de kaarten en plans, die, omwille van hun bijzondere vorm bijna steeds gescheiden van het fonds waartoe zij organisch behoren, worden bewaard. Te Brugge en te Brus-

(25) Zoals bekend verbrandde het grootste deel van het archief van de Raad van Financierie in 1731.

(26) Als recent voorbeeld van het gebruik van deze archivalia citeren wij : R. RAMLOT-STILMANT, *Une tentative de monopole d'Etat sous Marie-Thérèse : La raffinerie du sel d'Ostende 1756-1770*, in : *Contributions à l'histoire économique et sociale*, V, 1968-1969, blz. 25-86.

(27) Dit archief werd gebruikt door W. DEBROCK, *L'amirauté d'Ostende*, (Oostende, 1959).

sel zijn er honderden kaarten — hoofdzakelijk echter weer voor de 18e en 19e eeuw — die de activiteit en de groei van Oostende belichten of illustreren.

Te Brussel raadplege men in dit verband de reeksen: 1) Kaarten en plattegronden (handschriftelijke -) 2) Kaarten en plattegronden (Gegraveerde -) (inventaris: L.P. Gachard, **Inventaires des cartes et plans, manuscrits et gravés**. Brussel, 1848 met een vervolg door Ch. Piot, **Suite à l'inventaire des cartes et plans**. Brussel, 1879), 3) Kaartenverzameling. Inventaris in handschrift. Ook de collectie « Plannen Dewez » bevat stukken van belang voor Oostende.

Te Brugge heeft men de verzameling Mestdagh (inventaris: R. Dewitte, **Catalogue des cartes et plans de la collection Karel Mestdagh**. Tongeren, 1935), de collectie « Kaarten en Plannen », de « Kaartenverzameling van de Provincie » en de kaarten horend bij het fonds van de « Watering van Blankenberge ».

Wil men volledig zijn op het stuk van de kaarten dan dient in alle geval nog de kaartenverzameling op het Rijksarchief te Gent te worden geraadpleegd (28).

Ten slotte vindt men bronnen in het archief van de geestelijke instellingen waaronder Oostende en/of Oostendse kerkelijke instellingen ressorteerden. Wij vergenoegden ons op dit vlak met een steekproef in het archief van het bisdom Brugge, waar o.m. in de reeksen C (Kloosters en Plaatselijke geschiedenis) nrs. 413 en 490-492, en F (Parochies), nrs. 244-248 het toponiem Oostende wordt aangetroffen.

---

(28) Het is duidelijk dat verder onderzoek, ook buiten de eigenlijke archiefdepots, nog heel wat aan het licht kan brengen. Wij denken hier bij voorbeeld aan de Historische en Kaartenverzamelingen van de Koninklijke Bibliotheek. Voor wat de kaarten in archief en bibliotheken in het algemeen betreft, raadplege men: A. DE SMET, *Les cartes dans les dépôts d'archives et dans les bibliothèques*, in: *Archief- en Bibliotheekwezen in België*, deel XLII, nr. 1-2 (= *Miscellanea Lucienne Van Meerbeeck*), 1971, blz. 48-65.